

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертаційну роботу Оніщука Олександра Віталійовича
«Принципи гнучкого планування багатофункціональних комплексів»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 191 «Архітектура та містобудування»

Ступінь актуальності обраної теми дослідження. Дисертаційна робота Оніщука Олександра Віталійовича присвячена актуальній проблемі сучасної архітектурної науки і практики – формуванню багатофункціональних комплексів, здатних змінювати функціональне наповнення, планувальну структуру та сценарії експлуатації відповідно до динамічних суспільних, економічних, технологічних і містобудівних потреб.

Актуальність теми зумовлена прискоренням функціонального старіння будівель, зміною моделей праці, побуту та споживання, зростанням мобільності населення, розвитком змішаного використання міських територій, необхідністю раціонального використання просторових, матеріальних та енергетичних ресурсів. Традиційні архітектурні об'єкти із жорстко закріпленою функціонально-планувальною структурою часто виявляються недостатньо пристосованими до зміни потреб користувачів і потребують складної реконструкції або передчасної заміни.

Особливого значення обрана тема набуває в сучасних умовах України. Масштабні руйнування, переміщення населення, зміна демографічної та функціональної структури міст, потреба у швидкому створенні житлових, громадських, освітніх, реабілітаційних і сервісних об'єктів зумовлюють необхідність пошуку архітектурних рішень, здатних забезпечувати кілька сценаріїв використання та подальшу трансформацію без радикального втручання у конструктивну основу будівлі.

Тема дисертації узгоджується також із сучасними положеннями сталого розвитку, циркулярної економіки, подовження життєвого циклу будівель, адаптивного повторного використання та зменшення викидів. Автор обґрунтовано розглядає гнучке планування не лише як локальний прийом трансформації внутрішнього простору, а як комплексну архітектурно-планувальну стратегію, що охоплює функціональну, просторову, конструктивну, інженерну, експлуатаційну та містобудівну складові.

Таким чином, тема дисертаційного дослідження є своєчасною, суспільно значущою, відповідає актуальним напрямкам розвитку архітектурної науки та має безпосереднє значення для практики проектування і відбудови українських міст.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи загалом є достатньо обґрунтованими. Їх достовірність забезпечена опрацюванням значного масиву вітчизняних і зарубіжних наукових джерел, аналізом історичного та сучасного досвіду проектування, систематизацією реалізованих архітектурних об'єктів, дослідженням чинної нормативної бази та застосуванням комплексу загальнонаукових і спеціальних методів.

Методика дослідження має послідовну структуру та включає підготовчий, дослідницький, синтезуючий і результуючий етапи. У роботі використано історичний, порівняльний і структурний аналіз, систематизацію, класифікацію, факторний аналіз, комбінаторику, графоаналітичне моделювання та експериментальне проектування. Таке поєднання методів відповідає характеру поставленого наукового завдання та дозволяє перейти від аналізу передумов і практичного досвіду до формулювання принципів, прийомів і рекомендацій.

Позитивним є те, що автор не обмежується розглядом трансформованих перегородок або універсальних приміщень, а аналізує гнучкість на кількох взаємопов'язаних рівнях: містобудівному, об'ємно-просторовому, функціонально-планувальному, конструктивному, інженерно-технологічному й експлуатаційному. Завдяки цьому гнучкий багатофункціональний комплекс представлено як цілісну систему, а не як сукупність окремих планувальних прийомів.

Виявлені соціальні, економічні, містобудівні, екологічні, технологічні, нормативні та експлуатаційні фактори логічно пов'язані із сформульованими у третьому розділі принципами і прийомами. Запропоновані принципи модульності, функціональної різноманітності, закладеного потенціалу, інформаційної інтероперабельності, реверсивності, людиноцентричності, синергії, безпеки, структурної надійності та сталого розвитку розглядаються автором як взаємопов'язана система. Їх практична реалізація розкрита через застосування відкритого плану, модульної сітки, універсальних просторів, мобільних перегородок, резервних площ, автономних функціональних блоків, адаптивних інженерних мереж і конструктивних схем із мінімальною кількістю внутрішніх несучих елементів.

Загальні висновки відповідають поставленим завданням і послідовно відображають основні результати роботи: уточнення термінології, систематизацію факторів і тенденцій, формування класифікаційних і типологічних ознак, визначення принципів та прийомів, розроблення містобудівних підходів і практичних рекомендацій.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна дисертаційної роботи полягає у системному розгляді гнучкості багатофункціонального комплексу як комплексної архітектурно-планувальної характеристики, яка охоплює не лише внутрішню трансформацію простору, а й функціональні, конструктивні, інженерні, експлуатаційні та містобудівні аспекти.

Новизну дослідження складає:

- уточнення змісту та розмежування понять «гнучкість» і «адаптивність» в архітектурі;
- запропоноване авторське визначення гнучкого багатофункціонального комплексу;
- систематизація факторів і тенденцій, що визначають формування багатофункціональних комплексів із гнучкою планувальною структурою, та визначення комплексу класифікаційних і типологічних ознак таких об'єктів;
- формування системи принципів архітектурно-планувальної організації гнучких багатофункціональних комплексів;
- встановлення взаємозв'язку між принципами гнучкого планування та конкретними архітектурно-планувальними, конструктивними, інженерно-технологічними й експлуатаційними прийомами;
- розроблення рекомендацій щодо застосування гнучкого планування у новому будівництві, реконструкції, ревіталізації та адаптивному повторному використанні будівель;
- обґрунтування необхідності розроблення профільного нормативного документа щодо багатофункціональних комплексів і доцільності використання параметричного підходу до їх формування.

Разом із тим ступінь новизни окремих положень сформульовано дещо категорично. Розмежування гнучкості й адаптивності, положення про модульність, реверсивність, відкриту конструктивну систему, автономність інженерних мереж та закладений потенціал змін уже мають значну теоретичну традицію в концепціях Open Building, adaptable architecture, flexible housing, Design for Disassembly та у працях Н. Дж. Хабракена, С. Бренда, Р. Кроненбурга, Б. Леупена, С. Кендалла, Т. Шнайдер, Дж. Тілла та інших дослідників. Тому авторську новизну доцільніше пов'язувати не з первинним запровадженням відповідних положень, а з їх систематизацією, адаптацією і комплексним застосуванням саме до багатофункціональних комплексів.

Попри це, сукупність отриманих результатів має наукову новизну і формує цілісне методичне підґрунтя для подальших досліджень та практичного проектування гнучких багатофункціональних комплексів.

Найбільш вагомими науковими здобутками автора є такі:

1. Комплексне теоретичне дослідження феномену гнучкості в архітектурі. Автор не обмежується аналізом окремих прийомів трансформації, а розглядає гнучкість як багаторівневу характеристику архітектурного об'єкта, що формується під впливом функціональних, просторових, конструктивних, технологічних та соціальних чинників.

2. Систематизація сучасних підходів до формування гнучких багатофункціональних комплексів. У роботі узагальнено значний масив світового досвіду, що дозволило виявити закономірності розвитку гнучкої архітектури та сформувати цілісну типологічну картину цього напрямку.

3. Уточнення понятійно-термінологічного апарату. Важливим результатом є спроба розмежувати поняття гнучкості, адаптивності, трансформації та інших близьких категорій, що сприяє впорядкуванню сучасної архітектурної термінології.

4. Розроблення системи принципів архітектурно-планувальної організації гнучких багатофункціональних комплексів.

5. Формування практичних рекомендацій щодо забезпечення гнучкості архітектурних об'єктів.

Особливою перевагою дисертаційної роботи є високий рівень систематизації сучасних наукових підходів до проблеми гнучкості в архітектурі. Автору вдалося об'єднати значний масив теоретичних положень, зарубіжного досвіду та практики архітектурного проектування у цілісну концептуальну систему, що створює надійне підґрунтя для подальших досліджень і розвитку методики проектування гнучких багатофункціональних комплексів.

Окремо слід відзначити естетичність та змістовність авторських ілюстрацій в роботі, які не дублюють, а значно доповнюють текстовий матеріал та спрощують його сприйняття.

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях. Основні результати дисертаційного дослідження відображено у трьох наукових статтях у фахових виданнях (дві з яких одноосібні, одна у співавторстві з керівником) та у матеріалах двох науково-практичних конференцій, що відповідає нормативам.

Практичне і теоретичне значення роботи. Важливим теоретичним результатом є представлення гнучкого планування як багаторівневої системи, у якій функціональна варіативність залежить від узгодженості планувальних, конструктивних, інженерних, технологічних, експлуатаційних і містобудівних рішень. Це розширює традиційне розуміння гнучкості як можливості локального перепланування.

Практичне значення роботи визначається можливістю використання сформульованих принципів, прийомів і рекомендацій: під час проектування нових багатофункціональних комплексів; у процесі реконструкції та перепрофілювання наявних будівель; при розробленні проєктів ревіталізації та адаптивного повторного використання; для прогнозування майбутніх сценаріїв експлуатації будівель; при визначенні конструктивного та інженерного резерву для подальших змін; у навчальному процесі архітектурних спеціальностей; під час удосконалення нормативно-методичної бази проектування багатофункціональних комплексів.

Результати дослідження апробовано у концептуальних та передпроектних роботах, зокрема під час розроблення проєктних пропозицій енергоефективної школи, торговельно-громадського центру та інших архітектурних об'єктів. Наявність практичної апробації підсилює прикладний характер дисертації. Перспективним є положення про необхідність урахування майбутніх трансформацій уже на початкових стадіях проектування під час формування функціональної програми, вибору конструктивної схеми, розміщення комунікацій і визначення просторового резерву. Саме ця позиція може стати основою для подальшої розробки методичних і нормативних рекомендацій.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Дисертація має логічну структуру і складається з анотації українською та англійською мовами, термінологічного словника, переліку скорочень, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, гіпотезу та методи дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення, наведено відомості про апробацію, публікації та особистий внесок здобувача. У першому розділі проаналізовано наукові джерела, уточнено поняття гнучкості та адаптивності, розглянуто

історичний і сучасний досвід формування багатофункціональних та трансформованих архітектурних об'єктів. Розділ формує необхідну теоретичну й історичну основу дослідження. Другий розділ присвячено методиці дослідження, факторам і тенденціям розвитку, класифікаційним і типологічним ознакам, а також технічним та інженерним рішенням гнучкого планування. Його матеріали забезпечують перехід від аналізу досвіду до формування авторських положень. У третьому розділі викладено основні результати дисертації: принципи і прийоми гнучкого планування, містобудівні підходи до інтеграції комплексів у міську структуру, рекомендації щодо проектування і перспективного нормативного регулювання. Цей розділ має найбільше наукове та практичне значення.

Мета роботи загалом досягнута, а поставлені завдання переважно виконані. Загальні висновки відображають зміст дослідження і відповідають структурі дисертації. Робота має завершений характер, а її основні положення взаємопов'язані.

Структура дисертації в цілому відповідає чинним Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом МОН України від 12 січня 2017 року № 40: у роботі наявні титульний аркуш, анотації, зміст, перелік скорочень, основна частина, висновки, список використаних джерел і додатки. Чинні вимоги передбачають також наведення після анотації списку публікацій здобувача, повний виклад власних досліджень у розділах та обов'язковий додаток із публікаціями й відомостями про апробацію. Зазначені структурні елементи у поданій роботі представлені.

Водночас у роботі наявні численні граматичні, синтаксичні та пунктуаційні помилки, технічні повтори, неузгоджені відмінкові форми, випадки непослідовного написання скорочень і термінів. Крім того, кількість ключових слів в анотації перевищує встановлений діапазон у 5–15 позицій.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації

1. Недостатньо чітко визначено критерії розмежування гнучкості й адаптивності. Автор пов'язує гнучкість із «легкими» змінами у межах закладеної структури, а адаптивність – із масштабними змінами елементів або всієї системи. Проте поняття «легка зміна» і «масштабна зміна» не мають визначених критеріїв. Доцільно було б конкретизувати їх через глибину втручання, тривалість, вартість, необхідність припинення експлуатації, зміну несучої структури, інженерних систем або функціонального призначення. Дискусійним є визначення “адаптивної архітектури” і “гнучкої архітектури” як окремих напрямів або видів архітектури. У тексті навіть залишено варіативне формулювання «напрямок/вид». На мій погляд, більш коректним було б розглядати гнучкість і адаптивність як властивості, принципи, стратегії або підходи до формування архітектурних об'єктів, а не як самостійні напрями архітектури.

2. Авторське визначення гнучкого багатофункціонального комплексу потребує методичної конкретизації. Наведене визначення описує загальну здатність об'єкта до змін, однак не дає можливості встановити, за яких мінімальних умов комплекс може бути віднесений до гнучких. Доцільно було б визначити систему обов'язкових ознак або критеріїв оцінювання ступеня гнучкості.

3. Система авторських принципів є змістовною, але неоднорідною за рівнем узагальнення. До одного переліку включено специфічні для гнучкого планування принципи – модульність, реверсивність, закладений потенціал тощо – і загальноархітектурні вимоги (безпека, надійність, людиноцентричність, сталий розвиток тощо). Доцільно було б структурувати їх на базові принципи гнучкості, супровідні принципи та загальні обов'язкові вимоги до архітектурного об'єкта.

4. Не до кінця розкрито взаємозв'язок між класифікацією, типологічними моделями, принципами та прийомами. У роботі сформовано кілька паралельних систем, однак бракує єдиної підсумкової моделі або матриці, яка показувала б, які принципи і прийоми є найбільш доцільними для комплексу горизонтальних, вертикальних, периметральних або комбінованого типів.

5. Містобудівні положення частково мають загальний характер. Інтеграція у транспортно доступні вузли, активні перші поверхи, пішохідна і велосипедна доступність, формування громадських просторів є важливими, але стосуються багатофункціональних комплексів загалом, а не лише комплексів із гнучким плануванням. Необхідно виразніше показати, у чому саме полягає містобудівна специфіка гнучких комплексів, а саме можливість поетапного розвитку, зміни функціональної інтенсивності, просторового розширення, поділу або об'єднання блоків.

Зазначені зауваження переважно мають уточнювальний, редакційний та дискусійний характер. Вони не заперечують загальної наукової і практичної цінності роботи.

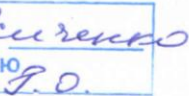
Висновок про відповідність дисертації вимогам МОН України

Дисертаційна робота Оніщука Олександра Віталійовича «Принципи гнучкого планування багатофункціональних комплексів» є завершеним самостійним науковим дослідженням, у якому розв'язано актуальне наукове завдання щодо теоретичного обґрунтування, систематизації та формулювання принципів, прийомів і рекомендацій із організації багатофункціональних комплексів із гнучким плануванням. Робота має наукову новизну, теоретичне і практичне значення, характеризується логічною структурою, значною джерельною базою, використанням комплексу взаємодоповнюючих методів і практичною апробацією окремих результатів. Основні положення дослідження оприлюднено у наукових публікаціях та апробовано на науково-практичних конференціях. За структурою дисертація відповідає Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом № 40 Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року.

Дисертаційна робота Оніщука Олександра Віталійовича «Принципи гнучкого планування багатофункціональних комплексів» відповідає вимогам, установленим до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 191 «Архітектура та містобудування».

Офіційний опонент,
доктор архітектури, професор,
професор кафедри міського
будівництва і архітектури
Запорізького національного університету

 Г.О. Осиченко

Підпиши
засвідчую

НАЧАЛЬНИК
ВІДДІЛУ КАДРІВ

